

Anna Pruss-Świątek, Anna Kaszubowska

Darowizna Franciszki Wyczółkowskiej dla Gminy miasta Bydgoszczy.

„Prof. Franciszka Wyczółkowska, pragnąc dać wyraz serdecznym uczuciom, które żywił dla miasta Bydgoszczy mąż jej śp. profesor Leon Wyczółkowski, oraz pragnąc stworzyć trwały pomnik Jego Wielkiej Sztuce – daruje niniejszym Gminie miasta Bydgoszczy na wieczną i wyłączną własność prace i zbiory profesora Leona Wyczółkowskiego...”

fragm. Aktu darowizny Franciszki Wyczółkowskiej

Profesor Leon Wyczółkowski, jeden z najwybitniejszych mistrzów malarstwa i grafiki polskiej zmarł w wieku 85 lat, 27 grudnia 1936 roku w Warszawie. Pozostawił po sobie ogromny dorobek artystyczny, na który składają się prace malarskie, graficzne oraz spora ilość rysunków. Można pokusić się o stwierdzenie, iż z Muzeum Miejskim

Stary dworek w Gościeradzu, Mob Wb 871

w Bydgoszczy, Wyczółkowski był związany od początku istnienia placówki, która w obecnym kształcie istnieje od 1923 roku¹. Marzeniem artysty było posiadanie skrawka ziemi i domu na wsi. Dzięki pieniądзом uzyskanym z przekazania dzieł Muzeum Wielkopolskiemu w Poznaniu, w roku 1922 nabył tzw. „resztówkę” w Gościeradzu pod Bydgoszczą, gdzie w roku 1934 na miejscu drewnianego dworku wybudował nowy parterowy dwór z mieszkalnym poddaszem, będący częstym tematem jego prac graficznych, jak i malarskich. W 1924 roku w Muzeum Miejskim w Bydgoszczy odbyła się pierwsza wystawa poświęcona twórczości Leona Wyczółkowskiego, podczas której zaprezentowano akwarele oraz prace graficzne artysty.

By przyciągnąć zwiedzających Zarząd Muzeum zdecydował się na szeroką kampanię reklamową. W tym celu w środkach komunikacji publicznej (tramwaje – wozy motorowe) umieszczano afisze informujące o wyżej

¹ Zdzisław Hojka, *Muzeum w Bydgoszczy 1923 – 2008. Dzieje i zbiory*, Bydgoszcz 2008, s. 14.

wspomnianej ekspozycji.² Po zakończeniu wystawy Wyczółkowski przekazał do zbiorów jedną spośród eksponowanych prac, przedstawiającą generała Władysława Junga. Zamieścił na niej dedykację: „dla Muzeum Bydgoskiego L.Wyczół 1924”.

Nowy dworek w Gościeradzu, Mob Wb 872

obrazów malarzy polskich XIX i XX w. w trzech odrębnych salach prezentowano: sala 1 – dzieła bydgoszczanina Maksymiliana Antoniego Piotrowskiego, sala 2 – prace artystów bydgoskich, sala 3 – prace Leona Wyczółkowskiego.⁴ Nietrudno zauważyć słuszność wcześniejszego stwierdzenia, iż działalność artystyczna Wyczółkowskiego spotkała się z dużym uznaniem zarówno władz miejskich jak i społeczności lokalnej, zaś przyczynę

Akt darowizny - ozdobny Franciszki Wyczółkowskiej dla g.m. Bydgoszczy, MOB Wb 201

Barciszewskiego, w którym poinformowała o chęci przekazania miastu pozostałych po zmarłym mężu prac i zbiorów. Gest ten miał stać się podwaliną pod budowę wiecznego pomnika sztuki Artysty.⁵ Darowizna składała się z:

- 5 obrazów olejnych
- 70 akwareli

Po raz kolejny mieszkańcy Bydgoszczy mieli okazję obejrzeć prace Wyczółkowskiego na zorganizowanej w 1928 roku *Wystawie Nabyt-ków Muzeum Miejskiego*, zaś w 1934 roku zorganizowano wystawę monograficzną poświęconą twórczości tego jakże wybitnego mistrza malarstwa i grafiki polskiej.³

Na uwagę zasługuje fakt, iż działalność artystyczna Wyczółkowskiego przez władze miasta Bydgoszczy została doceniona jeszcze za życia artysty. Jak czytamy w zestawieniu przygotowanym na potrzeby *Rocznika Politycznego i Gospodarczego* na rok 1937, w roku 1936 w Muzeum Miejskim na galerii obrazów malarzy polskich XIX i XX w. w trzech odrębnych salach prezentowano: sala 1 – dzieła bydgoszczanina Maksymiliana Antoniego Piotrowskiego, sala 2 – prace artystów bydgoskich, sala 3 – prace Leona Wyczółkowskiego.⁴ Nietrudno zauważyć słuszność wcześniejszego stwierdzenia, iż działalność artystyczna Wyczółkowskiego spotkała się z dużym uznaniem zarówno władz miejskich jak i społeczności lokalnej, zaś przyczynę należałoby upatrywać w tematyce prac – tak bliskim sercu widokom okolicznej przyrody z Borów Tucholskich.

Na podstawie darowizny poczynionej w 1937 roku przez żonę zmarłego artysty – Franciszkę Wyczółkowską, do zbiorów Muzeum Miejskiego w Bydgoszczy zostały przekazane prace malarskie, graficzne, zarysowane częściowo szkicowniki, elementy wyposażenia pracowni jak np. prasa, palety, sztalugi oraz dokumenty i fotografie, a także przedmioty osobistego użytku. Jak donosi *Dziennik Ostrowski*, Wyczółkowska w lutym 1937 roku wystosowała pismo do prezydenta Bydgoszczy Leona

² Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (dalej APB), Korespondencja dyrekcji Muzeum i przedstawicieli Magistratu m. Bydgoszczy z instytucjami kulturalnymi i naukowymi, organizacjami społecznymi, itp., sygn. 73.

³ Ewa Sekuła-Tauer, *Kolekcja dzieł Leona Wyczółkowskiego* [w:] *Muzeum w Bydgoszczy. Katalog wystawy 26 września – 28 grudnia 2008*, Bydgoszcz 2008, s. 63.

⁴ APB, Korespondencja dyrekcji Muzeum, sygn.73, s. 54.

⁵ *Dziennik Ostrowski*, 20 lutego 1937 r., Nr 41, s. 1.

- 8 temper
- 13 pasteli
- 58 rysunków kredą
- 54 rysunków tuszem
- 4 rysunków węglem
- 5 rysunków ołówkiem
- 64 innych rysunków
- 496 szkiców i rysunków w 15 szkicownikach
- 129 grafik (akwaforty, litografie)
- 36 obrazów, grafik i rzeźb innych artystów

W sumie były to 942 prace.⁶ Liczbę tę podano również w sprawozdaniu z działalności Rady Miejskiej miasta Bydgoszczy za okres kadencji od 1 stycznia 1934 roku do 31 grudnia 1938 roku.⁷

*Leon Wyczółkowski, Karta ze szkicownika,
MOB W 151*

Ponieważ większość prac Wyczółkowskiego była niepodpisana, powołana miała zostać specjalna komisja, złożona z artystów polskich, mająca za zadanie stwierdzić autentyczność dzieł. W głównej mierze chodziło o rysunki i szkice.⁸

W dniach 8 – 10 maja 1937 roku ekspertyzę taką przeprowadzili delegowani przez Akademię Sztuk Pięknych w Warszawie Edward Czerwiński (artysta malarz) oraz inż. Zygmunt Leonowicz (kierownik sekretariatu ASP). Każda

z prac została oznaczona pieczęcią urzędową ASP, podłużną pieczęcią tuszową z napisem „Dzieło Leona Wyczółkowskiego, autentyczność stwierdzona. Del.A.S.P.” oraz podpisem „Edw.Czerwiński”.

Dnia 22 maja 1937 roku na ręce prezydenta Barciszewskiego przesłano protokół stwierdzenia autentyczności dzieł Wyczółkowskiego, z którego wynika, iż badaniom poddano 700 prac. Wyłączono obiekty eksponowane w tym czasie na wystawie darów oraz przechowywane jeszcze w Gościeradzu.

Przedstawiciele ASP zasugerowali również, by z pomocą inż. Kazimierza Szuliśławskiego sporządzony został katalog prac Wyczółkowskiego, spisanych wg jednolitej numeracji.⁹

Dodatkowym aspektem tego, nazywanego powszechnie „królewskiego daru”, było przeniesienie na Gminę miasta Bydgoszczy praw autorskich wraz ze wszystkimi uprawnieniami. Wartość przeniesionego prawa została ustalona na kwotę 2.000 zł. W tym celu sporządzona została specjalna umowa, którą zawarto dnia 11 czerwca 1937 roku.¹⁰ Miasto Bydgoszcz było ponadto zobowiązane do przelewania na rzecz Franciszki

⁶ APB, Stadtmuseum in Bromberg – Sicherstellung (Dezentralisierung von Kulturgut), sygn.154.

⁷ APB, Sprawozdanie z działalności Rady Miejskiej miasta Bydgoszczy za okres kadencji od 1 stycznia 1934 do 31 grudnia 1938, sygn. 4662, s. 13.

⁸ Kurjer Bydgoski, z dn. 23 kwietnia 1937 r., Nr 93, s. 6.

⁹ Ze zbiorów Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy (dalej MOB), Akta wystawy darów dzieł Leona Wyczółkowskiego w roku 1937, sygn. Wb.540.

¹⁰ MOB, Umowa o przeniesienie prawa autorskiego, sygn.Wb.204.

Wyczółkowskiej wszelkich korzyści materialnych wynikających z udostępniania dzieł Wyczółła.¹¹

Zgodnie z wolą ofiarodawczyni spuścizna po Leonie Wyczółkowskim pozostała nierozdzielna i w chwili obecnej jest zgromadzona w odrębnym dziale Muzeum – Dziale Leona Wyczółkowskiego.¹² Dzięki rewitalizacji Wyspy Młyńskiej i przekazaniu na potrzeby wyżej wspomnianego działu budynku przy ul. Mennica 7, możliwa jest prezentacja znacznej części ofiarowanej Gminie miasta Bydgoszczy spuścizny po Leonie Wyczółkowskim. Stawiane współcześnie przed placówkami muzealnymi wymogi dotyczące opieki oraz zapewnienia bezpieczeństwa przechowywanym zbiorom jak i właściwego ich eksponowania a także ruch muzealny, wpływający na upowszechnienie twórczości artysty, powodują, iż obecna ekspozycja mająca charakter stałej, podlega czasowym zmianom.

W celu zapewnienia pracom należytej opieki, pomieszczeń oraz ich udostępnienia, by mogły stanowić źródło nauki i twórczości przyszłych pokoleń, zgodnie z wolą Franciszki Wyczółkowskiej wyżej wymienione cele miały być realizowane poprzez działalność tzw. kuratorium, w skład którego mieli wchodzić każdorazowo: dyrektor Muzeum Narodowego w Krakowie, dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie, naczelnik Wydziału Kultury i Sztuki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (Min. W.R.iO.P.), proboszcz Kościoła Farnego w Bydgoszczy, przedstawiciel Rady Miejskiej miasta Bydgoszczy, prezes Rady Artystyczno-Kulturalnej w Bydgoszczy (RAK) a w razie jej rozwiązania – prezes stowarzyszenia w Bydgoszczy, mającego te same lub podobne zadania, Prezes Sądu Okręgowego w Bydgoszczy, dożywotnio profesorowa Franciszka Wyczółkowska, nadleśniczy Kazimierz Szulislowski oraz major dyplomowany w stanie spoczynku, członek RAK, Kazimierz Południowski.¹³ Wspomniane w akcie darowizny kuratorium nigdy nie powstało, zaś Gmina miasta Bydgoszczy działająca poprzez Zarząd Miejski w osobie prezydenta Leona Barciszewskiego oraz wiceprezydenta Marcina Śpikowskiego przyjmując darowiznę, zobowiązała się do zapewnienia pracom i zbiorom należytej opieki w taki sposób, by po wieczne czasy stały się narodowym pomnikiem nieśmiertelnej twórczości Leona Wyczółkowskiego.¹⁴

Pieczę nad darowanymi zbiorami Zarząd Miejski powierzył Muzeum Miejskiemu, będącemu jednostką w strukturach urzędowych, nad którą zarząd bezpośredni sprawowała Deputacja Muzeum Miejskiego, podległa pod każdym względem magistratowi.¹⁵ W skład wspomnianego organu zarządzającego Muzeum wchodziło 12 członków: 3 członków magistratu w tym decernent Muzeum Miejskiego będący równocześnie przewodniczącym Deputacji Muzeum, 5 członków Rady Miejskiej oraz 4 członków obywatelskich. Zgodnie z regulaminem Deputacji Muzeum Miejskiego osobą kierującą działalnością placówki był decernent, zaś funkcję tę przez wiele lat sprawował radca miejski Tadeusz Janicki.¹⁶ Personel urzędniczy muzeum podlegał bezpośrednio decernentowi, zaś w przypadku jego

¹¹ MOB, Zobowiązanie – umowa w sprawie prawa autorskiego, sygn. Wb.203.

¹² MOB, Akt darowizny Franciszki Wyczółkowskiej ze spisem prac, sygn. Wb.202.

¹³ Tamże; RAK była organizacją kulturalną, działającą w latach 1934 – 1939. Skupiała w swych szeregach lokalne środowisko artystyczne. Jej członkami byli m.in. Witold Bełza, Władysław Stoma, Marian Turwid, Wincentyna Teska. W ramach swojej działalności RAK prezentowała w Muzeum Miejskim w Bydgoszczy wystawy prac malarskich i rzeźby. W styczniu 1937 roku zorganizowała sympozjum poświęcone Leonowi Wyczółkowskiemu.

¹⁴ MOB, Akt darowizny.

¹⁵ APB, Akta Muzeum Miejskiego Deputacja Muzealna, sygn. 189/4187, s. 42.

¹⁶ Tamże, sygn. 189/4187, s. 43-44.

dłuższej nieobecności wynikającej z choroby lub innych przyczyn niepozwalających na należyte sprawowanie obowiązków kierowniczych, zastępcę mianował prezydent spośród członków magistratu będących w składzie Deputacji Muzeum Miejskiego. Warto również w skrócie wspomnieć o głównych funkcjach działania Deputacji Muzeum Miejskiego, a mianowicie: sprawowaniu należytego nadzoru nad wszystkimi materialnymi zasobami stanowiącymi własność Muzeum względem Gminy miasta Bydgoszczy, jak i wydawaniu opinii dotyczących należytego ich utrzymania w granicach budżetu, badaniu i ocenie wszystkich przedłożonych do zakupu zabytków i dzieł sztuki, corocznym zestawianiu budżetu oraz wykonywaniu sprawozdania rocznego z działalności muzealnej.¹⁷

W przypadku darowizn na rzecz Gminy miasta Bydgoszczy, które to zasilają zbiory Muzeum Miejskiego, głos decydujący miała Rada Miasta, która przyjęcie darowizny i jej przekazanie zatwierdzała uchwałą miejską. Takie zdarzenie miało miejsce w przypadku darowizny dokonanej przez prof. Konstantego Laszczkę oraz prezesa Prokuratury Generalnej w Poznaniu Kazimierza Kierskiego. Zatwierdzenie darowizny odbyło się na mocy uchwał z dnia 16 czerwca 1937 roku.¹⁸ Analogicznie do przytoczonej wyżej sytuacji odbyło się zatwierdzenie i przekazanie darowizny Franciszki Wyczółkowskiej. Niestety możemy jedynie oprzeć się na analogii, na co pozwala nam bliski okres następujących po sobie donacji. W zasobach Archiwum Państwowego w Bydgoszczy nie udało się odnaleźć protokółarza z okresu, w którym nastąpiła darowizna profesorowej Wyczółkowskiej.

Wiemy jedynie, że uchwałę taką radni podjęli 6 kwietnia 1937 roku. W zbiorach Muzeum zachowało się bowiem pismo Aleksandra Trzcńskiego z Urzędu Wojewódzkiego Poznańskiego do Zarządu Miejskiego w Bydgoszczy zatwierdzające uchwałę w sprawie przejścia darowizny Franciszki Wyczółkowskiej.¹⁹

Dnia 10 kwietnia 1937 roku rozpoczęły się dwudniowe uroczystości ku czci śp. Leona Wyczółkowskiego.²⁰ Uroczystości poprzedziła msza święta w kościele farnym, którą w obecności Franciszki Wyczółkowskiej, przedstawicieli władz i urzędów oraz licznie zgromadzonych artystów jak i przyjaciół, odprawił ks. kanonik Józef Schultz. Późnym wieczorem w gmachu bydgoskiego Teatru Miejskiego miała miejsce podniosła akademia ku czci i pamięci Leona Wyczółkowskiego, a także w podzięce dla żony artysty za ofiarowanie miastu Bydgoszczy części spuścizny, jaka pozostała w Gościeradzu po jej zmarłym mężu. W akademii udział wzięli przedstawiciele władz państwowych, mianowicie Rządu Polskiego i protektora Akademii ministra Świątosławskiego, naczelnik Wydziału Kultury i Sztuki Min. W.R.iO.P. Władysław Zawistowski, przedstawiciele władz miejskich i samorządowych – na czele z Prezydentem Bydgoszczy Leonem Barciszewskim oraz starostą Julianem Suskim, wojskowych – dowódcą Okręgu Korpusu nr VIII w Toruniu gen. Wiktoorem Thommée, dowódcą dywizji gen. Janem Chmurowiczem, muzealnych – dyrektorem Muzeum Narodowego w Krakowie dr. Feliksem Koperą, a także licznie zgromadzonymi przedstawicielami i delegatami władz uczelnianych, profesorami, kolegami i uczniami Leona Wyczółkowskiego.

Uroczystość zainaugurował prezydent miasta Bydgoszczy, wygłaszając przemówienie, w którym podkreślił zasługi i wkład Wyczółkowskiego w upowszechnianiu poprzez swoją

¹⁷ Tamże

¹⁸ APB, Uchwały Magistratu za czas od 5 czerwca 1937 r. do 2 maja 1938 r., sygn. 3018, s. 9.

¹⁹ MOB, Urząd Wojewódzki Poznański, Zatwierdzenie darowizny po prof. Wyczółkowskim, sygn. Wb.205

²⁰ Wybór daty był celowy, jako że Leon Wyczółkowski urodził się (wg kalendarza juliańskiego) dn. 11 kwietnia 1852 roku.

pracę artystyczną piękna polskiego krajobrazu miast i wsi, bogactwa architektury oraz tragicznej historii państwa – cierpienia widzianego w grobach poległych, walczących za wolność narodu.²¹ Prezydent wyraził wdzięczność za tak hojny dar otrzymany z rąk Franciszki Wyczółkowskiej oraz zapewnił zgromadzonych, iż miasto będzie wiernym stróżem skarbów wchodzących w skład spuścizny po jednym z najwybitniejszych polskich artystów.²² Wśród osób, które w swych przemówieniach podkreśliły zasługi Leona Wyczółkowskiego dla kultury polskiej byli również Władysław Zawistowski, a także prof. Marian Turwid. W trakcie trwającej akademii, z wielkim entuzjazmem, prezydent Leon Barciszewski oznajmił zebranym, iż „Prezydent Rzeczypospolitej w dowód uznania za ofiarowanie miastu Bydgoszczy wielkiego daru artystycznego nadał profesorowej Leonowej Wyczółkowskiej Złoty Krzyż Zasługi”. Był to niezwykle podniosły moment, który z wielkim pietyzmem został opisany w Kurjerze Bydgoskim: „(...) Wśród długo niemilkających oklasków wszyscy powstałi z miejsc, zwracając się w stronę łoża, w której znajdowała się wzruszona p. Wyczółkowska, nie mogąca powstrzymać się od płaczu”.²³

Drugiego dnia uroczystości – 11 kwietnia 1937 roku, uczestnicy udali się do Gościeradza, by zwiedzić miejsce, w którym powstawały najpiękniejsze prace malarskie i graficzne związane z regionem bydgoskim i Borami Tucholskimi. Po drodze złożono również wizytę na cmentarzu we Wtelnie, gdzie spoczął Leon Wyczółkowski.²⁴ W południe odbyło się otwarcie wystawy pośmiertnej artysty. Z uwagi na warunki lokalowe Muzeum Miejskiego, tj. niewielkie rozmiary sali ekspozycyjnej, spuścizna artysty przekazana przez Franciszkę Wyczółkowską na rzecz miasta została zaprezentowana fragmentarycznie.

W zbiorach Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy zachował się spis prac przeznaczonych na ekspozycję, a także notatki, sporządzone przez inż. Kazimierza Szulisławskiego działającego za zgodą Franciszki Wyczółkowskiej oraz wicekustosza Muzeum Kazimierza Boruckiego, świadczące o ścisłej współpracy co do doboru prac na planowaną ekspozycję. Prócz oficjeli, którzy uczestniczyli w uroczystościach od chwili ich rozpoczęcia, w otwarciu wystawy wziął udział wojewoda poznański Artur Maruszewski. W wygłoszonym przemówieniu podkreślił niezmierzone zasługi Wyczółkowskiego dla kultury polskiej – upowszechnienia piękna ojczystego krajobrazu, ale i zarazem tragicznej historii pokoleń Polaków walczących o wolność narodu. Następnie udekorował Franciszkę Wyczółkowską wspomnianym wcześniej Złotym Krzyżem Zasługi.²⁵ Po części oficjalnej zgromadzeni przeszli do Muzeum Miejskiego, gdzie na prośbę prezydenta Bydgoszczy, wojewoda Maruszewski przeciął wstęgę dokonując tym samym oficjalnego otwarcia wystawy poświęconej twórczości Leona Wyczółkowskiego.²⁶

W tym samym czasie trwały prace remontowe gmachu dawnego Internatu Kresowego przy ul. Pierackiego 8 (obec. ul. Karola Chodkiewicza), gdzie planowano otworzyć wystawę złożoną z daru Franciszki Wyczółkowskiej. Na rzecz prac remontowych Rada Miejska uchwałą z dnia 16 czerwca 1937 roku podjęła decyzję o uruchomieniu kredytu

²¹ Kurjer Bydgoski, 13 kwietnia 1937, Nr 84, s. 6.

²² Tamże, s. 6.

²³ Tamże, s. 6.

²⁴ Tamże, s. 7.

²⁵ Tamże, s. 7.

²⁶ Tamże, s. 7.

zaliczkowego w wys. 16.300 zł, celem zorganizowania wystawy, której otwarcie miało nastąpić dn. 4 lipca tegoż roku.²⁷

W przygotowaniu wystawy czynny udział brali pracownicy Muzeum, w szczególności wicekustosz Kazimierz Borucki, który to przywoził z Gościeradza dzieła i pamiątki Leona Wyczółkowskiego, zajmował się ich konserwacją oraz czuwał nad przebiegiem prac introligatorskich i stolarskich. Celem wydania katalogu Borucki opisywał także techniki wykonania poszczególnych dzieł oraz ich wymiary.²⁸

W dniu 4 lipca 1937 roku miało miejsce uroczyste otwarcie wystawy, na której zaprezentowano spuściznę po śp. Leonie Wyczółkowskim oraz dary przekazane miastu Bydgoszczy przez prof. Konstantego Laszczkę w postaci dwunastu rzeźb będących przeglądem jego twórczości oraz dokumenty ofiarowane na rzecz Biblioteki Miejskiej przez Kazimierza Kierskiego. Otwarcia wystawy w przystosowanym na potrzeby wystawiennicze byłym budynku Internatu Kresowego dokonał prezydent Bydgoszczy Leon Barciszewski. W uroczystości wzięła udział również Franciszka Wyczółkowska, która przecięła wstęgę dokonując tym samym uroczystego otwarcia ekspozycji przewidzianej pierwotnie na okres trzech miesięcy.²⁹

Wystawa udostępniana była dwa razy w tygodniu – w niedziele i środy. Początkowo trwać miała do 15 listopada 1937 roku, jednakże ze względu na duże zainteresowanie zwiedzających przedłużono ją do czerwca 1938 roku.³⁰ Jak wynika z analizowanych dokumentów frekwencja wyniosła 5.641 osób. Wcześniej większym zainteresowaniem cieszyła się jedynie wystawa przygotowana w hołdzie Marszałkowi Piłsudskiemu, którą odwiedziły 9.252 osoby.³¹ Wystawie towarzyszył *Katalog darów prof. Leonowej Wyczółkowskiej, prof. Konstantego Laszczki i prezesa Kazimierza Kierskiego*, w którym prócz prac pochodzących z daru Franciszki Wyczółkowskiej, wymieniono również eksponaty i dokumenty pochodzące od wspomnianych wyżej ofiarodawców.³²

Za główną przyczynę zamknięcia wspomnianej wystawy należy uznać złe warunki ekspozycyjne, które są znane z listu skierowanego do prezydenta Barciszewskiego przez przyszłego dyrektora Muzeum Miejskiego dr. Edwarda Łepkowskiego, historyka sztuki, długoletniego i doświadczonego muzealnika. Jak czytamy w liście „wystawa darów po ś.p. Leonie Wyczółkowskim musi być również natychmiast zabezpieczoną, gdyż zimno panujące w lokalu na sierocińcu może ujemnie wpłynąć na stan zachowania pastelów i grafiki”.³³ Możemy zatem zauważyć, iż zobowiązanie złożone przez Gminę miasta Bydgoszcz dotyczące zapewnienia pracom i zbiorom ofiarowanym przez Franciszkę Wyczółkowską należytej opieki oraz stanowisko dr. Edwarda Łepkowskiego spowodowały, iż w czerwcu 1938 roku wystawa zostaje zamknięta.

²⁷ APB, Uchwały Magistratu, sygn. 3018, s. 9.

²⁸ APB, Zarząd Miejski Bydgoszcz, Akta Muzeum Miejskiego od 1945r. – 1948 r., sygn. 562, s. 145.

²⁹ Kurjer Bydgoski, 6 lipca 1937 r., Nr 151, s. 6.

³⁰ Barbara Chojnacka, Historia i architektura dawnego sierocińca – „Internatu Kresowego” w Bydgoszczy przy ul. Chodkiewicza 32 [w:] *Materiały do dziejów kultury i sztuki Bydgoszczy i regionu*, zeszyt 2, Bydgoszcz 1997, s. 64.

³¹ APB, Akta Zarządu Miejskiego w Bydgoszczy, Dr Łepkowski Edward dyrektor Muzeum Miejskiego, sygn. 189/3138, s. 195.

³² *Katalog darów prof. Leonowej Wyczółkowskiej, prof. Konstantego Laszczki i prezesa Kazimierza Kierskiego, Muzeum Miejskie Bydgoszcz, lipiec-wrzesień 1937.*

³³ APB, Akta Zarządu Miejskiego w Bydgoszczy, Dr Łepkowski Edward dyrektor Muzeum Miejskiego.

Jak wynika z inwentarza depozytów zachowanego w Muzeum Okręgowym, kolekcja dzieł Leona Wyczółkowskiego wzbogaciła się 16 sierpnia 1939 roku poprzez depozyt złożony w Muzeum Miejskim przez Franciszkę Wyczółkowską. Było to 38 prac, z czego 35 stanowiło dzieło Mistrza. Pozostałe trzy to: *Prof. Leon Wyczółkowski przy pracy* – w ogrodzie autorstwa Józefa Pieniążka, *Kwiaty* autorstwa Franciszki Wyczółkowskiej oraz *Portret Leona Wyczółkowskiego* autorstwa Walerego Gadomskiego. Fakt ten dodatkowo poświadcza pismo Kazimierza Boruckiego adresowane do Wyczółkowskiej, potwierdzające przyjęcie depozytu.³⁴

Darowizna poczyniona przez Franciszkę Wyczółkowską w znaczący sposób wzbogaciła bydgoską kolekcję sztuki. Władze miasta rozpoczęły starania o pozyskanie nowego gmachu dla Muzeum Miejskiego, które przerwała II wojna światowa. Jeszcze w sierpniu 1939 roku przystąpiono do pakowania dzieł sztuki zgromadzonych w bydgoskim muzeum. Część dzieł Wyczółkowskiego trafiła do trzech skrzyń i wraz z innymi dobrami kultury przewieziona została (w sumie 6 skrzyń) do piwnicy mieszczącej się w budynku położonym przy ul. Szwedzkiej 5 (obec. ul. Podgórna), należącym do mistrza stolarskiego Jakuba Hechlińskiego.

Po przejęciu w Bydgoszczy władzy przez okupanta, dnia 4 listopada 1939 roku Kazimierz Borucki został oddelegowany do odbioru tychże skrzyń.³⁵ Miały być one przewiezione z powrotem do budynku Muzeum. W tym czasie nadzór merytoryczny nad Muzeum pełnił prof. dr Willi Drost z Gdańska, natomiast komisarycznym zarządcą był Kurt Skonietzki, nauczyciel w Szkole im. Albrechta Dürera. Dopiero w 1940 roku funkcję dyrektora powierzono dr. Konradowi Kothe, związanemu do roku 1921 z Towarzystwem Historycznym Obwodu Nadnoteckiego – funkcjonującym w Bydgoszczy przed powstaniem Muzeum Miejskiego.

Wiosną 1940 roku, po wyburzeniu przez Niemców zachodniej pierzei Starego Rynku zbiory muzealne przewieziono do budynku Lombardu przy ul. Löwenstrasse (obec. ul. Pocztowa).

Mimo trwających działań wojennych Muzeum nie zawiesiło swojej działalności: prowadzono działalność wystawienniczą, dzieła sztuki były nadal nabywane oraz wypożyczane. W Archiwum Państwowym zachowane są dokumenty świadczące o wypożyczaniu obrazów przez niemieckich urzędników, przypuszczalnie w celu dekoracji wnętrz biurowych. I tak dnia 21 listopada 1939 roku do Biura Kultury i Opieki Społecznej wypożyczono 15 prac, z czego 9 było autorstwa Wyczółkowskiego:

1. *Brama Krakowska w Lublinie*, W.49, akwarela
2. *Kalwaria*, W.25, akwarela
3. *Kraków z Salwatora*, W.14, akwarela
4. *Róże*, W.32, akwarela
5. *Motyw z Gościeradza*, W.108, kreda
6. *Motyw z Gościeradza*, W.112, kreda
7. *Anemony*, W.90, pastel
8. *Drzewa* (z Teki Białowieskiej), W.G.38, litografia
9. *Kwitnąca grusza*, W.117, litografia

³⁴ MOB, Korespondencja Kazimierza Szulistawskiego z dr. Julianem Fiutem, sygn. Wb.1054-2.

³⁵ APB, Spisy zabytków przygotowane przez Niemców do wywiezienia do okolicznych dworów, sygn. 163.

Zwrotu dokonano dnia 19 lipca 1940 roku.³⁶

Kolejne tego typu wypożyczenia miały miejsce w roku 1943: dnia 12 lutego „do upiększenia domów gościnnych” wybrano 10 prac, w tym Wyczółkowskiego *Kościół Św. Jana w Toruniu* (O.360) oraz *Motyw z parku* (W.199), z kolei dnia 29 marca do Biura Kultury wypożyczono litografię Wyczółkowskiego *Kwitnące jabłonie* (W.G.96).³⁷

W roku 1943 zapadła decyzja o przewiezieniu zbiorów Muzeum Miejskiego do okolicznych dworów. Zgodne to było z polityką Ministerstwa Kultury Rzeszy, które już w 1939 roku nakazało, aby zabezpieczać zbiory na wypadek nalotów i bombardowań. W tym celu miały być przygotowane solidne podziemia. Jednakże z uwagi na trwające działania wojenne budowa takich składów była niemożliwa. Podjęto więc decyzję, że posłużą temu pałace, zamki i dwory w rejonach, uważanych za względnie bezpieczne. Za takie miejsca urzędujący w Bydgoszczy Niemcy uznali: Dębowo (Dembowo) – gm. Sadki, Kawęcin (Kawentschien) – gm. Bukowiec, Trzciniec (Schönberg) – gm. Sicienka, Piotrkówko (Peterhof) – gm. Sicienka, Łochowice (Lochwitz) – gm. Białe Błota, Luskówko (Luschkau) – gm. Pruszcz, Morsk (Schlossdorf) – gm. Świecie, Małą Komorzę (Kleine Komorze) – gm. Tuchola, Kiełpin (Kelpenhof) – gm. Tuchola, Mąkowsko (Mönkenwerth) – gm. Koronowo, Pobórkę Wielką (Poburken) – gm. Białosłowie. Z pisma wystosowanego dnia 10 listopada 1943 roku do burmistrza Bydgoszczy przez dr. Kothe wynika, iż wywiezionych zostało 488 obrazów, 658 obiektów archeologicznych oraz historycznych, a także zbiory z zakresu etnografii oraz kolekcja rzemiosła artystycznego.³⁸

Poniżej przedstawiamy tabelaryczny ilościowy wykaz dzieł Wyczółkowskiego, wywiezionych do poszczególnych miejscowości.³⁹

Prace Leona Wyczółkowskiego			
Ogółem	Dar Franciszki Wyczółkowskiej	Depozyt	Inne źródło
Dębowo 15.11.1944			
56	51	-	5
Dębowo 26.11.1944			
2	2	-	-
Dębowo 30.12.1944			
14	-	14	-
Kawęcin 24.06.1943			

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże.

³⁸ Na zbiory etnograficzne Muzeum Miejskiego w Bydgoszczy składały się dobra kultury pochodzące z różnych obszarów świata, w tym np. imponująca kolekcja obiektów kultury afrykańskiej; APB, Stadtmuseum in Bromberg – Sicherstellung, Korespondencja 1939 – 1944, sygn. 154, s. 195.

³⁹ Na podstawie APB, Ewidencja zabytków ruchomych (Poszukiwanie, zabezpieczanie i zwózka zbiorów muzealnych oraz wykazy strat. Kupno dzieł), sygn. 189; Z analizy wspomnianych dokumentów wynika, iż niektóre z prac zostały ujęte dwukrotnie, np. pracę *Zakopane – Gubałówka* (W.50) wykazano w spisie obiektów wywiezionych do Piotrkówka w dn. 21.10.1943 r., jak i 3.03.1944 r.

19	18	-	1
Trzciniec 7.09.1943			
61	57	-	4
Piotrkówko 21.10.1943			
111	110	-	1
Piotrkówko 3.03.1944			
61	56		5
Piotrkówko 8.03.1944			
1	-	1	-

Źródło: APB, Ewidencja zabytków ruchomych (Poszukiwanie, zabezpieczanie i zwózka zbiorów muzealnych oraz wykazy strat. Kupno dzieł), sygn. 189.

Starania o odzyskanie wywiezionych dzieł sztuki rozpoczęły się po wyzwoleniu Bydgoszczy, co nastąpiło 20 stycznia 1945 roku. W piśmie do Komitetu Ochrony Mienia Państwowego i Kulturalnego w Bydgoszczy z dn. 31 stycznia 1945 roku Kazimierz Borucki informuje o stanie ilościowym wywiezionych eksponatów. Zakłada, że celem ich ponownego przywiezienia do Bydgoszczy potrzebnych byłoby 15 samochodów ciężarowych.⁴⁰

W piśmie tym podaje, iż do Piotrkówka zostało wywiezionych 175 prac Wyczółkowskiego, do Trzcińca – 61, do Dębowa – 59 a do Kawęcina – 19.⁴¹ Po przeanalizowaniu dokumentów zawierających wykazy wywiezionych muzealiów wynika, iż dane te w przypadku Piotrkówka i Dębowa są nieco zawyżone. Jak łatwo zauważyć, nie ujęto także depozytów.

Kolejne pismo, skierowane do Zarządu Miejskiego stanowi prośbę o pomoc w pozyskaniu odpowiedniego środka transportu.⁴²

Dnia 10 lutego 1945 roku Borucki w piśmie skierowanym do Starostwa w Bydgoszczy załączył wykaz miejscowości, do których zostały wywiezione bydgoskie muzealia, prosząc jednocześnie „(...) przy okazji wyjazdu tamdotąd władz, o stwierdzenie o stanie zachowania i ewentl. zabezpieczenie na miejscu, celem późniejszego przewiezienia do Bydgoszczy”.⁴³

Dnia 4 lutego 1945 roku przeprowadzono kontrolę w Piotrkówku. W tamtejszym majątku zastano muzealia w dobrym stanie. Pomimo pootwieranych skrzyń i powyciąganych zeń obrazów nie nastąpiła żadna dewastacja zbiorów. Dbałością o nie wykazał się dowódca oddziału rosyjskiego, kapitan Agrewicz, który skrzynie nakazał przenieść do łazienki, by uchronić je przed niepowołanymi osobami.⁴⁴

⁴⁰ APB, Sprowadzanie dzieł sztuki i zabytków po II wojnie światowej wywiezionych przez Niemców, sygn. 167, s. 2.

⁴¹ Tamże, s. 1.

⁴² Tamże, s. 3.

⁴³ APB, Ewidencja zabytków ruchomych, s.5.

⁴⁴ APB, Sprowadzanie dzieł sztuki i zabytków po II wojnie światowej, s. 9-11.

Inaczej sprawa się miała w Trzcińcu, gdzie dnia 10 lutego 1945 roku przeprowadzono kolejną kontrolę. Niestety, dwór, w którym umieszczane były skrzynie przywożone z Bydgoszczy, spłonął na skutek pożaru wznieconego przez stacjonujące tu w styczniu 1945 roku wojsko rosyjskie. Ponieważ nie było żadnych śladów ani pozostałości uznano, że wszystkie dzieła sztuki spłonęły.⁴⁵ Jednakże, jak wynika z dalszej części notatki, wg relacji świadków, co jakiś czas przywożone były z Bydgoszczy skrzynie o nieznannej zawartości, które następnie wywożono dalej, w nieznanym kierunku. Można, więc domniemywać, iż rzekomo zniszczone w Trzcińcu zbiory nie uległy spaleni, lecz zostały wywiezione.

Dnia 11 maja 1945 roku Kazimierz Borucki zwrócił się do prezydenta Bydgoszczy z oficjalną prośbą o delegowanie go do Pobórki, Dębowa, Małej Komorzy, Luskówka, Mąkowska, Łochowic, Trzcińca, Piotrkówka i Kawęcina, by zabezpieczyć ukryte tam obiekty muzealne.⁴⁶ Celem sprowadzania zbiorów zostali oddelegowani także inni pracownicy Muzeum: Jakub Nowicki, Wiktor Mądrowski, Henryk Małolepszy oraz Marian Barłóżyk.⁴⁷

Dnia 19 czerwca 1945 roku, po otrzymaniu zezwolenia na wykorzystanie samochodu ciężarowego z Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego, delegacja muzealna wraz z p. Krygierem, będącym pracownikiem Wojewódzkiego Wydziału Kultury i Sztuki, udała się do Kawęcina. Okazało się, że pałac, znajdujący się pod zarządem rosyjskim, zamieszkały jest przez niemieckich i włoskich jeńców wojennych. Stan zdeponowanych w nim obrazów był fatalny. Na strychu odnaleziono kilka uszkodzonych prac (nie są wymienione tytuły ani autorzy – przyp. aut.), zaś płótno obrazu Antoniego Kozakiewicza *Spoczynek* zostało wykorzystane, jako zasłona wybitego okna. Delegacja odwiedziła także okoliczne domostwa, gdzie jak się okazało, mieszkańcy przetrzymywali niektóre z obrazów, tłumacząc przy tym, że zostały one wyrzucone z pałacu przez wojsko rosyjskie.⁴⁸ Większość z nich była zniszczona. Spisujący tę notatkę Kazimierz Borucki nie wspomniał ani jednym słowem o dziełach Wyczółkowskiego.

Trudno jest stwierdzić, jaki stan rzeczy komisja zastała w Dębowie. W dokumentacji archiwalnej nie znajdują się niestety żadne notatki służbowe z przeprowadzonej tam kontroli.

Według analizy sprawozdania dot. strat wojennych przygotowanego przez Kazimierza Boruckiego wynika, iż w wojennej zawierusze zaginęło 149 dzieł Wyczółkowskiego, w tym 10 prac zakupionych od samego autora oraz innych osób prywatnych, a także depozyty przekazane pod pieczę Muzeum przez Franciszkę Wyczółkowską. Z prezentowanej powyżej tabeli wynika, iż wywiezionych zostało 15 prac stanowiących depozyt (jedną z nich złożono w imieniu Stadtparkasse). Nie wiadomo, co stało się z pozostałymi 21 pracami przekazanymi przez Wyczółkowską w sierpniu 1939 roku. Były to: Prof. Rüdiger w otoczeniu asystentów (olej), Pracownia – pusty fotel (akwarela), Stary dworek (tusz), Autoportret w kapeluszu (prószony), Chełmno – Ratusz (autolitografia), Grusza kwitnąca (autolitografia), Grusza kwitnąca (autolitografia), Jabłoń kwitnąca (autolitografia), Śliwy kwitnące (autolitografia), Suche drzewo (autolitografia), Suche drzewo (autolitografia), Dęby (autolitografia), Drzewo kwitnące (autolitografia), Kwiaty

⁴⁵ Tamże, s. 6.

⁴⁶ APB, Ewidencja zabytków ruchomych, s.15.

⁴⁷ APB, Sprowadzanie dzieł sztuki i zabytków po II wojnie światowej, s. 13.

⁴⁸ APB, Ewidencja zabytków ruchomych, s. 25-26.

(autolitografia), Kraków – Kościół N.M.P. (autolitografia), Kraków – Kościół N.M.P. (autolitografia), Z ołtarza Wita Stwosza (autolitografia), Z ołtarza Wita Stwosza (autolitografia), Chrystus wawelski (autolitografia kolorowa), Autoportret (autolitografia), Chrystus w adoracji świętych (druk kolorowy).⁴⁹ Obecnie Muzeum jest na etapie gromadzenia materiałów archiwalnych celem wyjaśnienia powyższych braków.

W roku 1963 losem prac Wyczółkowskiego, które nie zostały włączone do wielkiej darowizny z 1937 roku zainteresował się Kazimierz Szuliński. Wystosował on do siostrzeńca Wyczółkowskiej Juliana Fiuta pismo z zapytaniem, czy podczas okupacji zostały mu przekazane jakiegokolwiek prace Leona Wyczółkowskiego oraz czy wie, co stało się z meblami oraz obrazami znajdującymi się w bydgoskim mieszkaniu Wyczółkowskiej.⁵⁰ Fiut odpowiedział na pismo dn. 12 lipca 1963 r. Z listu tego wynika, iż jedynym dokumentem, jaki otrzymał podczas wojny był testament Franciszki. Ciotka poinformowała go również o depozycie, przesyłając mu wykaz prac. Nie wiedział natomiast, co stało się z meblami oraz pozostałymi dziełami sztuki.⁵¹

W tym miejscu warto przybliżyć losy żony Mistrza, Franciszki po 1937 roku do chwili jej śmierci w roku 1943.

Po przekazaniu wspomnianego daru otrzymała ona na mocy uchwały Rady Miasta z dn. 16 czerwca 1937 roku wspomniane wyżej mieszkanie położone w kamienicy przy pl. Wayssenhoffa 2. Na stałe jednak w dalszym ciągu wraz z siostrą i szwagrem, Zofią i Janem Pilarczykami, przebywała w Gościeradzu. Ciężkie dni dla profesorowej Leonowej

nastąpiły po wybuchu wojny. Jak czytamy w piśmie od Kurta Skonietzkiego do szefa administracji cywilnej z dn. 14 października 1939 roku Wyczółkowska znajdowała się bez środków do życia.⁵²

Franciszka Wyczółkowska z domu Panek (1879-1943), MOB Wb 901

We wspaniałym dworcu gościeradzkim osiadł weichmeister Zarządu Więzienia w Koronowie, który darzył Franciszkę prawdziwą antypatią. Usilnie starał się, by została ona eksmitowana, co mu się zresztą udało. Wyczółkowska została przeniesiona do innego lokum.⁵³ W marcu 1942 roku w liście do Kazimierza Szulińskiego pisała o swoim (piątym już) mieszkaniu: „bez podłóg, bez pieców, bez kluczy w drzwiach, w dodatku zima sroga i ja sypiam w nieopalanym pokoju, budzę się rano śnieg na pierzynie, sufit i ściany oszronione, woda

⁴⁹ Wykaz sporządzono na podstawie zaświadczenia przejęcia depozytu, MOB, Korespondencja między Kazimierzem Szulińskim a dr. Julianem Fiutem z Krakowa, sygn.Wb.1054-2; W inwentarzu depozytów zamieszczona została adnotacja o odebraniu przez dr. Fiuta obrazu Prof. Rüdiger..., jednakże nie ma informacji, kiedy fakt ten miał miejsce.

⁵⁰ MOB, Korespondencja między Kazimierzem Szulińskim a dr. Julianem Fiutem z Krakowa, sygn.Wb.1054-1.

⁵¹ Tamże.

⁵² APB, Stadtmuseum in Bromberg, sygn. 154.

⁵³ MOB, Wspomnienia p. Trawy i Bolcka o Franciszce Wyczółkowskiej, sygn. Wb.1067.

zamarznięta w miednicy”.⁵⁴ W takich okolicznościach nietrudno było o choroby, które jak wynika z listów nawiedzały Franciszkę dość często.⁵⁵ Trudne warunki, w jakich przyszło żyć Wyczółkowskiej opisuje także w liście do Kazimierza Szulińskiego były wychowawca w więzieniu w Koronowie Ignacy Trawa. Wspomina o chorobach, jakie dręczyły profesorową, o pomocy w zakresie żywności udzielanej jej ze strony więzienia oraz sąsiadów.⁵⁶ Franciszka Wyczółkowska zmarła 1 maja 1943 roku. W zbiorach Muzeum Okręgowego zachowała się kopia testamentu profesorowej, spisane 27 kwietnia 1937 roku w obecności świadków: ks. Franciszka Krzywdzińskiego, miejscowego gospodarza Jana Wieczora oraz leśniczego Henryka Bolcka. Ostatnią wolą profesorowej było przekazanie gościeradzkiego dworku siostrzeńcowi Julianowi Fiutowi.⁵⁷

Pogrzeb Wyczółkowska miała skromny, co z jednej strony jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę, że był to czas wojny. Siostra Franciszki poprosiła o pomoc w organizacji pogrzebu wspomnianego już Ignacego Trawę. Ten z kolei zwrócił się do prokuratora więzienia w Koronowie z prośbą o oddelegowanie na tę okoliczność 6 więźniów wraz z pojazdem konnym. Jak wspomina Trawa, platforma gumowa została okryta dywanem oraz kwiatami, na niej więźniowie ustawili trumnę, po czym kondukt ruszył w kierunku cmentarza we Wtelnie. Franciszka Wyczółkowska spoczęła w grobowcu obok swojego męża.⁵⁸

Już w 1937 roku podczas dwudniowych uroczystości odbytych w hołdzie wielkiemu artyście prezydent Bydgoszczy Leon Barciszewski podkreślił, iż darowana przez Franciszkę Wyczółkowską spuścizna zawierająca przede wszystkim prace malarskie i graficzne autorstwa Leona Wyczółkowskiego, jest tak przebogata, że mogłaby stworzyć osobne i jakże wspaniałe muzeum.⁵⁹

Po uciśnięciu zawieruchy wojennej, w odniesieniu do słów wypowiedzianych przez Leona Barciszewskiego w roku 1937 podczas dwudniowych uroczystości związanych z przekazaniem daru Franciszki Wyczółkowskiej, Zarząd Miejski uchwałą nr 550 z dn. 26 marca 1946 roku podjął decyzję, by w dniu 11 kwietnia 1946 roku nadać Muzeum Miejskiemu nazwę „Muzeum Miejskie imieniem Leona Wyczółkowskiego”.⁶⁰ Decyzją władz miejskich przydzielono na cele muzealne budynek położony przy Al. 1 Maja 4 (obec. ul. Gdańska 4). Jednocześnie, tego samego dnia uchwałą nr 547 zadecydowano, iż z uwagi na zasługi profesora ul. Sportowa w Bydgoszczy zostanie przemianowana na Aleje Leona Wyczółkowskiego.⁶¹

⁵⁴ MOB, Listy Franciszki Wyczółkowskiej do K. Szulińskiego, rękopisy, maszynopisy, sygn. Wb.1049.

⁵⁵ Tamże, sygn. Wb.1051, Wb.1050, Wb.1047, Wb.1048.

⁵⁶ MOB, Wspomnienia p. Trawy, sygn. 1067.

⁵⁷ MOB, Testament Franciszki Wyczółkowskiej, sygn. Wb.997.

⁵⁸ MOB, Wspomnienia p. Trawy, sygn. Wb.1067.

⁵⁹ Kurjer Bydgoski, 13 kwietnia 1937, Nr 151, s. 6.

⁶⁰ APB, Zarząd Miejski w Bydgoszczy, sygn. 7, s. 59.

⁶¹ Tamże; W lutym tego samego roku Kazimierz Borucki wystosował do Naczelnika Wydziału Kultury i Sztuki dr. Bęty pismo, w którym przypomniał o planach nadania jednej z bydgoskich ulic imienia Wyczółkowskiego, które to władze miasta zamierzały zrealizować po otrzymaniu darowizny od Franciszki Wyczółkowskiej. Chodziło wówczas o odcinek między ul. 20 Stycznia 1920 r. a Alejami Adama Mickiewicza, APB, Zarząd Miejski Bydgoszcz, Akta Muzeum Miejskiego, s.58.

Uroczystego otwarcia Muzeum Miejskiego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, połączonego z otwarciem wystawy prezentującej twórczość artysty, dokonał wojewoda pomorski Wojciech Wojewoda.⁶²

Kolekcja dzieł Leona Wyczółkowskiego, tak bardzo uszczuplona w wyniku działań wojennych, została wkrótce powiększona dzięki darowiźnie długoletniego przyjaciela Artysty, inż. Kazimierza Szuliśławskiego. Zapytany o powód jej dokonania Szuliśławski odpowiedział, iż w ten sposób chciał złożyć hołd Wyczółkowskiemu. Dzieła Mistrza zasługują bowiem na eksponowanie szerokiej rzeszy odbiorców.⁶³ Gotowość przekazania prywatnej kolekcji do Muzeum Szuliśławski wyraził już w maju 1946 roku. Wielokrotnie jego gościem był wówczas Kazimierz Borucki, który dokonywał pomiaru i wyceny wszystkich prac.⁶⁴

Leon Wyczółkowski z inż. Kazimierzem Szuliśławskim w Bydgoszczy na ulicy Dworcowej, MOB Wb 915

Dnia 3 września 1948 roku nadleśniczy przekazał na rzecz Muzeum ogółem 110 pozycji. Były to: 32 obrazy, 69 rysunków, 4 grafiki oraz 5 szkicowników. Wydarzenie to było powiązane z obchodami 25-lecia istnienia Muzeum Miejskiego.⁶⁵ Uroczystość rozpoczęła się o godz. 12.30 w sali reprezentacyjnej Muzeum Miejskiego, odśpiewaniem przez chór pieśni „Gaude Mater”. Licznie przybyłych gości powitał wicewojewoda pomorski Henryk Trzebiński. Następnie głos zabrał dyrektor Muzeum Kazimierz Borucki, który opowiedział o otrzymanej kolekcji. Kolejno okolicznościowe mowy wygłaszali: przedstawiciel Ministerstwa Kultury i Sztuki Witold Kierzkowski, prezydent Bydgoszczy Józef Twardzicki, prof. dr Feliks Kopera, naczelnik Miejskiego Wydziału Kultury i Sztuki dr Witold Bełza oraz konserwator wojewódzki prof. Jerzy Remer. Przemówienia łączyły w sobie uznanie dla dotychczasowej pracy Muzeum, życzenia jubileuszowe oraz

podkreślały znaczenie daru inż. Szuliśławskiego dla dalszej przyszłości zbiorów Muzeum. W końcowym akcie uroczystości Szuliśławski przekazał dar na ręce prezydenta Twardzickiego, a dr Bełza odczytał tekst aktu pamiątkowego.⁶⁶ I tak oto zakończyła się oficjalna część tego znamienitego wydarzenia, które podobnie jak przed laty dar Franciszki Wyczółkowskiej, opisywano szeroko w lokalnej prasie.

W 1937 roku prezydent Bydgoszczy Leon Barciszewski wypowiedział słowa: „dzięki temu szczeremu obdarowaniu imię artystyczne największego z polskich malarzy XX-go stulecia łączy się nierozzerwalnie z miastem naszym”.⁶⁷ Działania muzeum oraz Zarządu Miasta Bydgoszczy zarówno w okresie przedwojennym, jak i w późniejszym, zmierzały do zapewnienia zbiorom bezpieczeństwa i stworzenia z nich „nieśmiertelnego narodowego pomnika twórczości Leona Wyczółkowskiego”. Starania te doskonale podkreśla odpowiedź prezydenta Barciszewskiego na ofertę dotyczącą nabycia pracy Rembrandta. Ofertę

⁶² MOB, Zaproszenie Uroczyste otwarcie Muzeum Miejskiego im. Leona Wyczółkowskiego, sygn. Wb.754.

⁶³ Ziemia, z dn. 5 września 1948 r.

⁶⁴ APB, Zarząd Miejski Bydgoszcz, sygn. 562.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Ziemia, z dn. 4 września 1948 r., s. 5.

⁶⁷ Kurjer Bydgoski, 13 kwietnia 1937.

odrzucono, argumentując, iż muzeum nastawione jest na nabywanie dzieł Leona Wyczółkowskiego.⁶⁸

Po dzień dzisiejszy w miarę możliwości finansowych muzeum stara się sukcesywnie powiększać zbiory Leona Wyczółkowskiego o prace pojawiające się na rynku antykwarycznym oraz od osób prywatnych, by zgodnie z wolą Franciszki Wyczółkowskiej, zawartą w Akcie darowizny nadal tworzyć „trwały pomnik Jego Wielkiej Sztuce”

Wykaz dzieł autorstwa Leona Wyczółkowskiego wywiezionych z Muzeum Miejskiego w Bydgoszczy podczas II wojny światowej:⁶⁹

I. Kawęcin, 24.06.1943 r.

1. *Ballada*, tempera, W.76 (zaginął)⁷⁰
2. *Portret p. Mazurkiewiczowej*, akwarela, W.8 (zaginął)
3. *Legenda słowiańska* - ofiarnik, węgiel, W.211 (zaginął)
4. *Generał Jung*, pastel, W.85 (zaginął)
5. *Brat Albert*, węgiel, W.209⁷¹ (zaginął)
6. *Santo Campo z pochodnią*, akwarela, W.64 (zaginął)
7. *Portret kobiety – zadumana*, olej, O.168 (zaginął)
8. *Gościeradz*, kreda mieszana, W.104 (zaginął)
9. *Droga polna*, litografia, kreda, W.138 (zaginął)
10. *Gościeradz*, kreda mieszana, W.116 (zaginął)
11. *Gościeradz*, kreda mieszana, W.106 (zaginął)
12. *Gościeradz*, kreda mieszana, W.110 (zaginął)
13. *Gościeradz*, kreda mieszana, W.105 (zaginął)
14. *Gościeradz*, kreda mieszana, W.107 (uszkodzony)
15. *Gościeradz*, kreda mieszana, W.103 (w dobrym stanie)
16. *Gościeradz*, kreda mieszana, W.115 (pół obrazu oderw.)
17. *Wisła pod Grudziądzem*, litografia, kreda, W.136 (zaginął)
18. *Wisła pod Grudziądzem*, litografia, kreda, W.151 (zaginął)
19. *Fragment z katedry wawelskiej*, litografia, kreda, W.130 (zaginął)

II. Trzciniec, 7.09.1943 r.

1. *Wawel – Kurza Stopka*, kreda litograficzna, W.124 (spalone)
2. *Autoportret z Legionową*, akwarela mieszana, W.43 (spalone)
3. *Portret prof. Wyczółkowskiej*, akwarela, W.7 (spalone)
4. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.43 (spalone)
5. *Z Teki Mariackiej*, litografia, W.G.35 (spalone)
6. *Z Teki Mariackiej*, litografia, W.G.30 (spalone)
7. *Z Teki Mariackiej*, litografia, W.G.34 (spalone)
8. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.66 (spalone)
9. *Kwiaty*, kamienioryt, W.G.7 (spalone)

⁶⁸ APB, Akta m. Bydgoszczy 1920-1939 Korespondencja z Leonem Barciszewskim 1936-1939, sygn. 189/3009.

⁶⁹ Na podstawie spisu sporządzonego przez dr. Konrada Kothe, APB, Stadtmuseum in Bromberg – Sicherstellung, Korespondencja, s. 221 – 256.

⁷⁰ Wg spisu muzealiów wywiezionych z M.M. podczas II wojny światowej przygotowanego przez Kazimierza Boruckiego, APB, Ewidencja zabytków ruchomych, s. 27 – 30, 37 – 53.

⁷¹ Na wykazie odręczna notatka z dn. 24 maja 1949 r. „zniszczony częściowo”, APB, Stadtmuseum in Bromberg – Sicherstellung, Korespondencja, s. 221.

10. *Stary pień – kwitnąca grusza*, litografia, W.G.117 (spalone)
11. *Grusza kwitnąca*, litografia, W.G.77 (spalone)
12. *Osadź w lesie*, litografia, W.G.125 (spalone)
13. *Portret p. Cortot*, litografia, W.G.118 (spalone)
14. *Okiść w Tatrach*, vernis mou, W.G.3 (spalone)
15. *Tuje w parku*, litografia, W.G.91 (spalone)
16. *Anemony*, litografia, W.G.128 (spalone)
17. *Cynerarie*, litografia, W.G.108 (spalone)
18. *Z Teki Mariackiej*, litografia, W.G.32 (spalone)
19. *Z Teki Mariackiej*, litografia, W.G.31 (spalone)
20. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.64 (spalone)
21. *Portret Ks. Zimmermana*, litografia kolorowa, W.G.79 (spalone)
22. *Portret p. Koscha*, litografia, W.G.92 (spalone)
23. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.15 (spalone)
24. *Zeschły dąb*, litografia, W.G.122 (spalone)
25. *Z Teki Mariackiej*, litografia, W.G.27 (spalone)
26. *Z Teki Mariackiej*, litografia, W.G.33 (spalone)
27. *Z Teki Mariackiej*, litografia, W.G.28 (spalone)
28. *Portret inż. Barącz*, litografia, W.G.90 (spalone)
29. *Portret rektora Kostaneckiego*, litografia, W.G.89 (spalone)
30. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.41 (spalone)
31. *Portret Dziadka Mistrza*, ołówek, W.213 (spalone)
32. *Wisła pod Bieleńskimi*, akwarela, W.17 (spalone)
33. *Tatry*, akwarela, W.20 (spalone)
34. *Rybak*, olej, W.1 (spalone)
35. *Ranek w lesie*, litografia, G.391 (spalone)
36. *Wejście do gaju*, litografia, G.389 (spalone)
37. *Wisła pod Nowem*, tusz, W.187 (spalone)
38. *Dworek w Gościeradzu I*, akwarela, W.23 (spalone)
39. *Wejście do kaplicy Zygmuntowskiej*, litografia, W.G.124 (spalone)
40. *Anioł z kościoła w Koronowie*, litografia, W.G.76 (spalone)
41. *Chrystus Królowej Jadwigi*, litografia, W.G.111 (spalone)
42. *Kwiaty*, kamienioryt, W.G.6 (spalone)
43. *Z Teki ukraińskiej*, litografia, W.G.19 (spalone)
44. *Osadź w świetle księżyca*, litografia, W.G.126 (spalone)
45. *Toruń – wnętrze kościoła Panny Marii*, litografia, G.392 (spalone)
46. *Kwiaty w kryształach*, kamienioryt, W.G.8 (spalone)
47. *Z Teki lubelskiej*, litografia, W.G.52 (spalone)
48. *Katedra na Wawelu*, litografia kolorowa, G.203 (spalone)
49. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.65 (spalone)
50. *Dąb w śniegu z żubrami*, litografia, W.G.99 (spalone)
51. *Róże i goździki*, kreda kolorowa, W.101 (spalone)
52. *Anemony*, pastel, W.90 (spalone)
53. *Król Dawid*, tempera, W.77 (spalone)
54. *Fragment z wnętrza pracowni*, akwarela mieszana, W.61 (spalone)
55. *Lublin – wieża krakowska*, akwarela mieszana, W.49 (spalone)
56. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.54 (spalone)
57. *Wisła pod Gniewem*, kreda litograficzna, W.150 (spalone)
58. *Limba*, akwarela mieszana, W.65 (spalone)
59. *Róże*, litografia kolorowa, W.G.81 (spalone)
60. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.17 (spalone)

61. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.40 (spalone)

III. **Piotrkówko, 21.10.1943 r.**

1. *Motyw z Rabki (jesion)*, akwarela, W.19
2. *Morze pod Dąbkami*, akwarela, W.21
3. *Motyw z Gościeradza – żniwa*, akwarela, W.22
4. *Wisła z Bielan*, akwarela mieszana, W.52
5. *Kapliczka przydrożna – Tarnobrzeg*, kreda litograficzna, W.132
6. *Kapliczka*, kreda litograficzna, W.133
7. *Toruń*, kreda litograficzna, W.134
8. *Madonna Częstochowska*, kreda litograficzna, W.153
9. *Rybaczka*, kreda litograficzna, W.154
10. *Sosny nad morzem – Piasznica*, kreda litograficzna, W.140
11. *Chrystus Wawelski*, ołówek, W.214
12. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.23
13. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.26
14. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.14
15. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.51
16. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.56
17. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.59
18. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.60
19. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.61
20. *Drzewa*, litografia, W.G.100
21. *Kościół św. Anny w Lublinie*, litografia, G.175
22. *Zakopane*, olej, W.4
23. *Dziewanny*, akwarela, W.30
24. *Toruń*, akwarela mieszana, W.47
25. *Zakopane – Gubałówka*, akwarela, W.50
26. *Wawel – Wieża sandomierska*, akwarela mieszana, W.48
27. *Motyw z Rabki*, akwarela mieszana, W.54
28. *Kwitnący krzew*, akwarela mieszana, W.70
29. *Wawel*, kreda litograficzna, W.152
30. *Dąb*, tusz, W.177
31. *Prymule*, tusz, W.189
32. *Cmentarz w puszczy białowieskiej*, ołówek, W.215
33. *Główka dziewczyny*, vernis mou, W.G.4
34. *Autoportret – pierwsza praca graficzna*, akwaforta, W.G.1
35. *Portret prof. Estreichera*, akwaforta, W.G.2
36. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.24
37. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.25
38. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.42
39. *Matka Boska Częstochowska*, litografia, W.G.69
40. *Osadź w parku*, litografia, W.G.70
41. *Kopernik*, litografia, W.G.101
42. *Dąb rogaliński*, litografia, W.G.112
43. *Drzewo w parku*, litografia, W.G.116
44. *Absyda Kościoła Mariackiego*, litografia, W.G.123
45. *Cynerarie*, akwarela, W.38
46. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.102
47. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.118
48. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.119

49. *Motyw z Czerska*, kreda mieszana, W.120
50. *Stary spichlerz w Kazimierzu*, kreda litograficzna, W.127
51. *Kościół Panny Marii*, kreda litograficzna, W.160
52. *Kościół św. Jakuba w Sandomierzu*, tusz mieszany, W.194
53. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.16
54. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.18
55. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.20
56. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.44
57. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.45
58. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.50
59. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.57
60. *Z Teki lubelskiej*, litografia, W.G.62
61. *Z Teki lubelskiej*, litografia, W.G.63
62. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.67
63. *Kościół Mariacki*, litografia, W.G.71
64. *Dęby rogalińskie*, litografia, W.G.73
65. *Dworek w Lubelszczyźnie*, litografia, W.G.86
66. *Motyw z parku*, litografia, W.G.102
67. *Osadź*, litografia, W.G.104
68. *Martwa natura*, kamienioryt, W.G.11
69. *Róże i mahoń*, akwarela, W.31
70. *Cynerarie*, akwarela, W.37
71. *Toruń*, akwarela mieszana, W.47
72. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.108
73. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.109
74. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.111
75. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.112
76. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.113
77. *Motyw z Gościeradza*, kreda mieszana, W.117
78. *Dęby rogalińskie*, kreda litograficzna, W.145
79. *Fragment z parku gościeradzkiego*, tusz, W.165
80. *Motyw z Gościeradza*, tusz, W.167
81. *Portret inż. Barącz*, tusz, W.157
82. *Portret inż. Barącz*, tusz, W.158
83. *Żubry nad Narewką*, tusz, W.191
84. *Dąb rogaliński*, tusz mieszany, W.203
85. *Z Teki Ukraińskiej*, litografia, W.G.22
86. *Gobeliny w Katedrze Wawelskiej*, litografia, W.G.84
87. *Gobeliny w Katedrze Wawelskiej*, litografia, W.G.85
88. *Autoportret – sangwiną*, litografia, W.G.88
89. *Król Zygmunt*, akwarela, W.9
90. *Dworek w Gościeradzu*, akwarela, W.24
91. *Piwonie i jaśminy*, akwarela, W.35
92. *Jaśminy*, akwarela, W.36
93. *Chrystus wawelski*, akwarela mieszana, W.44
94. *Dachy starej Warszawy*, akwarela mieszana, W.53
95. *Krzak jesieni – japonizowany*, pastel, W.88
96. *Ołtarz w kościele koronowskim*, kreda kolorowa, W.97
97. *Sosna – Kobylepole*, kreda litograficzna, W.142
98. *Autoportret*, tusz, W.155
99. *Dęby w Rogalinie*, tusz, W.183

100. *Dąb rogaliński z Matką Boską*, kreda litograficzna, W.146
101. *Autoportret*, akwarela, W.6
102. *Złote Gody Dziadków Mistrza*, akwarela, W.10
103. *Sandomierz*, akwarela mieszana, W.46
104. *Motyw z parku – zachód słońca*, akwarela mieszana, W.56
105. *Kwiaty*, akwarela mieszana, W.71
106. *Kaplica Zygmuntowska*, tempera mieszana, W.81
107. *Brzoza przy dworcu w Gościeradzu*, kreda kolorowa, W.98
108. *Droga polna w Gościeradzu*, kreda kolorowa, W.99
109. *Dęby rogalińskie*, tusz, W.184
110. *Grusza kwitnąca*, litografia, W.G.95
111. *Kwitnąca grusza*, litografia, W.G.113

IV. Piotrkówko, 3.03.1944 r.

1. *Wiosna*, akwarela, W.62
2. *Owoce*, akwarela, W.73
3. *Cynerarie*, pastel, W.92
4. *Róże*, pastel, W.93
5. *Autoportret*, kreda, W.156
6. *Aleja – żałobna*, tusz, W.170
7. *Cis z rezerwatu w Wierzchlesie*, tusz, W.173
8. *Świerk w słońcu*, tusz, W.174
9. *Ratusz w Toruniu*, tusz, W.196
10. *Sosny w gaju cisowym*, tusz, W.175
11. *Cis z borów tucholskich*, tusz, W.171
12. *Aleja w słońcu*, litografia, W.G.105
13. *Półkopki w Gościeradzu*, kreda, W.149
14. *Dęby rogalińskie*, tusz, W.182
15. *Sosny w gaju cisowym*, tusz mieszany, W.202
16. *Motyw z parku*, tusz, W.167
17. *Toruń*, akwarela, W.16
18. *Anemony w kryształach*, tusz, W.190
19. *Fara w Chełmnie*, tusz mieszany, W.195
20. *Anioł z ołtarza w Koronowie*, kreda, W.122
21. *Wisła pod Gniewem*, kreda, W.135
22. *Anioł z ołtarza w Koronowie*, tusz, W.163
23. *Ratusz w Chełmnie*, tusz mieszany, W.197
24. *Pień lipy nad Brdą w Różannie*, tusz mieszany, W.206
25. *Głóg kwitnący w parku*, tusz mieszany, W.207
26. *Rynek w Gniewie*, kreda, W.126
27. *Portret dr. Michałowicza*, węgiel, W.210
28. *Białowieża*, litografia, W.G.48
29. *Solski w roli Żółkiewskiego*, litografia, W.G.129
30. *Fara w Chełmnie*, litografia, G.396
31. *Cmentarz w Legionowie*, litografia, G.465
32. *Zakopane – Gubałówka*, akwarela, W.50
33. *Kwiaty polne II*, akwarela, W.29
34. *Figury na dachu starego miasta*, akwarela, W.26
35. *Kwiaty polne I*, akwarela, W.28
36. *Wierzchołki sosen – Kobylepole*, kreda, W.139
37. *Wisła pod Solcem*, tusz, W.188

38. *Kościół Panny Marii w śniegu*, tusz, W.161
39. *Dvorek w Gościeradzu*, tusz, W.164
40. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.47
41. *Dęby rogalińskie*, litografia, W.G.72
42. *Kazimierz nad Wisłą*, litografia, W.G.119
43. *Sosna*, litografia, W.G.121
44. *Generał Jung*, litografia, G.89
45. *Toruń – widok ogólny*, litografia, G.390
46. *Wisła pod Gniewem*, litografia, G.393
47. *Lira na tle Wawelu*, akwarela, W.13
48. *Morskie Oko – wiosną*, akwarela, W.18
49. *Kalwaria*, akwarela, W.25
50. *Wierzba w Kazimierzu nad Wisłą*, kreda, W.144
51. *Klasztor cystersów w Koprzywnicy*, tusz mieszany, W.193
52. *Motyw leśny ze Smukały*, tusz mieszany, W.200
53. *Hel I*, ołówek, W.216
54. *Hel II*, ołówek, W.217
55. *Motyw z Białowieży*, kamienioryt, W.G.10
56. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.39
57. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.53
58. *Z Teki Lubelskiej*, litografia, W.G.55
59. *Aleja w parku gościeradzkim*, tusz, W.169
60. *Wnętrze lasu*, tusz mieszany, W.201
61. *Kaplica Zygmuntowska w śniegu*, litografia, W.G.87

V. Piotrkówko, 8.03.1944

1. *Kościół Mariacki w Krakowie*, litografia kol., Dep.II.29 [72]

VI. Dębowo, 15.11.1944 r.

1. *Wschód słońca*, tusz, G.359 (spalone)
2. *Kościół Bożego Ciała w Krakowie*, litografia kolorowa, G.202 (spalone)
3. *Cis*, litografia, G.394 (spalone)
4. *Chełmno Ratusz*, litografia, G.395 (spalone)
5. *Kraków Kościół Mariacki*, tusz, G.242
6. *Dąb z kwitnącą tarniną*, akwarela mieszana, W.66 (spalone)
7. *Koneń na Ukrainie*, olej, W.3 (spalone)
8. *Dęby rogalińskie*, tusz, W.185 (spalone)
9. *Dąb rogaliński*, tusz, W.180 (spalone)
10. *Dęby rogalińskie*, tusz mieszany, W.203 (spalone)
11. *Dęby rogalińskie*, tusz, W.204 (spalone)
12. *Kwiaty – feston*, tusz mieszany, W.208 (spalone)
13. *Piwonie*, akwarela, W.33 (spalone)
14. *Sosny nad jeziorem Ludwikowo*, kreda litograficzna, W.148 (spalone)
15. *Kwiaty polne*, akwarela mieszana, W.72 (spalone)
16. *Fragment z gaju cisowego*, tusz, W.166 (spalone)
17. *Motyw z Gościeradza*, kreda kolorowa, W.100 (spalone)
18. *Stary kościół w Świeciu*, tusz, W.159 (spalone)
19. *Piwonie i jaśminy*, akwarela, W.34 (spalone)
20. *Prymule*, akwarela, W.40 (spalone)
21. *Begonie*, akwarela, W.39 (spalone)
22. *Kolumna na tle witrażu*, tempera, W.82 (spalone)

23. *Kolumna na tle tryptyku*, tempera, W.83 (spalone)
24. *Anemony*, pastel, W.89 (spalone)
25. *Cis w Wierzchlesie – matecznik*, tusz, W.172 (spalone)
26. *Santo Campo z pochodnią*, akwarela, W.12 (spalone)
27. *Kościół w Świeciu*, tusz, W.162 (spalone)
28. *Droga polna w Gościeradzu*, pastel mieszany, W.96 (spalone)
29. *Maki*, olej, W.2 (spalone)
30. *Dęby rogalińskie w śniegu, tusz mieszany*, W.205 (spalone)
31. *Sosna w nadleśnictwie Świt*, kreda litograficzna, W.141 (spalone)
32. *Wawel z ulicy Grodzkiej*, akwarela, W.15 (spalone)
33. *Tryptyk Wita Stwosza z kościoła Mariackiego*, litografia, W.G.68 (spalone)
34. *Świerk w słońcu*, litografia, W.G.115 (spalone)
35. *Cis z Borów Tucholskich*, litografia, W.G.114 (spalone)
36. *Drzewo w parku*, litografia, W.G.103 (spalone)
37. *Orka na Ukrainie – woły*, litografia, W.G.82 (spalone)
38. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.37 (spalone)
39. *Dęby rogalińskie*, litografia, W.G.75 (spalone)
40. *Kwitnące śliwy*, litografia, W.G.109 (spalone)
41. *Portret dr. Michałowicza*, litografia, W.G.110 (spalone)
42. *Chopin*, litografia, W.G.93 (spalone)
43. *Osadź*, litografia, W.G.120 (spalone)
44. *Motyw z parku*, litografia, W.G.74 (spalone)
45. *Aleja w parku*, litografia sposobem pędzlowym, W.G.127 (spalone)
46. *Kościół Mariacki*, litografia, W.G.80 (spalone)
47. *Z Teki Białowieskiej*, litografia, W.G.46 (spalone)
48. *Motyw z parku*, litografia, W.G.107 (spalone)
49. *Kwiaty w kryształach*, kamienioryt, W.G.12 (spalone)
50. *Motyw z parku*, litografia, W.G.94 (spalone)
51. *Z Teki białowieskiej*, W.G.36 (spalone)
52. *Dąb w śniegu*, litografia, W.G.98 (spalone)
53. *Suchar i kwitnące śliwy*, litografia, W.G.97 (spalone)
54. *Martwa natura*, kamienioryt, W.G.5 (spalone)
55. *Martwa natura*, kamienioryt, W.G.9 (spalone)
56. *Dęby rogalińskie*, litografia, W.G.106 (spalone)

VII. Dębowo, 26.11.1944 r.

1. *Kraków z Salwatora*, akwarela, W.14 (spalone)
2. *Altana - kwiaty*, akwarela, W.75a⁷² (spalone)

VIII. Dębowo, 30.12.1944 r.

1. *Wisła pod Grudziądzem*, ołówek, kreda, Dep.I.88 (spalone)
2. *Chryzantemy*, akwarela, Dep.I.89 (spalone)
3. *Rajskie jabłko*, pastel, Dep.I.90 (spalone)
4. *Wjazd króla*, akwarela, Dep.I.91 (spalone)
5. *Cis*, akwarela, Dep.I.93 (spalone)
6. *Anioł z ołtarza w Koronowie*, kreda, Dep.I.94 (spalone)
7. *Ogólny widok Torunia*, kreda, tusz, Dep.I.95 (spalone)

⁷² Wg spisu przygotowanego przez dr. Kothe pozycja zapisana została jako *Blumenlaube* i oznaczona hasłem „letzte Arbeit”, co świadczyłoby, że jest to ostatnia praca Wyczółkowskiego, funkcjonująca pod nazwą *Kwiaty w dwuotworowym wazonie*, która wbrew zapisom wcale nie spłonęła lecz nadal figuruje w inwentarzu MOB.

8. *Kwiaty*, akwarela, Dep.I.96 (spalone)
9. *Martwa natura*, akwarela, Dep.I.97 (spalone)
10. *Toruń Ratusz*, tusz, Dep.I.98 (spalone)
11. *Motyw z parku – Gościeradz*, kreda, tusz, Dep.I.99 (spalone)
12. *Dęby i żubry*, tusz, kreda, Dep.I.102 (spalone)
13. *Motyw z okolic Gościeradza*, kreda kol., Dep.I.104 (spalone)
14. *Sosna w słońcu*, tusz, Dep.I.106 (spalone)

Źródło:

Wokół daru Franciszki i Leona Wyczółkowskich, Bydgoszcz 2012